

KULTŪRA

MENAS  LITERATŪRA  MOKSLAS

Naujo žmogaus sukūrimas

Neseniai Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje su miela pašnekove Vilija šnekėjomės tokia lyg ir paprasta tematika: apie mėgstamų autorių knygas.

Kadangi visų mano mėgstamų autorių – G. K. Chestertono, J. R. Tolkienu ir C. S. Lewiso – kūrybą jungia krikščioniškosios pasaulėvokos gija, kalbėtis buvo ne tik smagu, bet ir prasminga. Kita vertus, lyg ir netyčia atsiskleidė daug šiuolaikiškų ir aktualių temų. (Šiuo atveju, man regis, nepralenkiami C. S. Lewiso „Kipšo laišakai“ – pavyzdžiui, kad ir skyrius apie individualų žmogaus gundymą: tai esą pasenusi ir neveiksminga metodika, kur kas patogiau ir racionaliau padaryti taip, kad jie miniomis eitų paskui kokią sugundytą „žvaigždę“, garsų influencerį, muzikos stabą ir pan.). Kitaip sakant, gundymas urmu.

Kita tema, kuri niekada neišblėso, tik keitėsi ir maskavosi, yra naujo žmogaus sukūrimas. (Apie tai rašoma trečioje S. C. Lewiso „Kosminės trilogijos“ dalyje „Klaikioji galybė“ (That Hideous Strength). Tuo užsiima visas institutas – nuo mokslininkų iki instituto policijos ir viešųjų ryšių. Sunku pasakyti, kokios politinės aktualijos knygos rašymo metu buvo reikšmingos Lewisui, bet veikiausiai jis tarsi nujautė realų tokio „instituto“ egzistavimą (o ir Lewiso draugas Tolkienas neslėpė, kas yra garsiojoje „Žiedų valdovo“ trilogijoje pavaizduotas Mordoras). Naujo žmogaus kūrimą neblogai atsimeinu ir aš pati – nuolatinį smegenų plovimą nuo pat darželio laikų, įtvirtinant sistemai vergiškai atsidavusio ir savo individualybės netekusio, melagingoje istorijoje ištirpusio asmens tipą.

Naujo žmogaus sukūrimo idėja plevena nuo pat pirmųjų žmonijos žingsnių istorijos lauku. Kokių tų idėjų tik nebūta... ir visada svajota apie tobulesnį, puikesnį, iškilesnį žmogų. Sutramdžiusį gamtą, stichijas, savo instinktus, pertvarkiusį (aišku, į gerąją pusę) visuomenės socialinį ir kultūrinį gyvenimą, užkariavusį kosmosą ir t.t. „Klaikiojoje galybėje“ mokslininkas Filostratas svajoja sukurti žmogų, apvalytą nuo bet kokių biologinių priemaišų, tyrą ir sterilų kaip mineralas, kaip akmuo. Toks žmogus, kuriam nereikėtų valgyti, miegoti, rengtis, atlikti kitas biologines funkcijas, palaikančias jo gyvybę ir ją pratęsiančias, jo nuomone, būtų tobulas.

Kitaip tariant, tai jau nebūtų žmogus. Kaip ir kiti tobulieji žmonės, kurie yra viską sutramdę, užkariavę, panaikinę, išlyginę ir t.t. Kas tai būtų, sunku pasakyti, bet reikia tik džiaugtis, kad to dar nėra. Veikiausiai ir nebus, nes tas biologinis ir „nešvarus“ žmogiškumas yra pernelyg stiprus. Be to, jis visados liudija, kad esame kūriniai ir kad mus tobulais gali padaryti tik mūsų Kūrėjas.

Ir šiandien žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose, kultūrinėse ir multikultūrinėse terpėse, gal ir politikų bei visuomenės veikėjų veiklos laukuose veikiausiai sklاند ir netgi bando materializuotis naujo žmogaus sukūrimo idėjos. Pakeitusios savo išvaizdą, prisitaikiusios prie šiandienos, tačiau iš esmės jos lieka tokios pat. Todėl kartais reikia žinoti, kad esi tik žmogus. Paprastas, silpnas, mielas ir nemielas, nesterilus ir labai biologiškas. Tačiau sukurtas. Ir kurti iš naujo jo nebereikia.

Renata Šerelytė



efoto.lt nuotr.

ERŠKĖTROŽIŲ KRŪMAS KEROJA

*Jau pradeda vėtra kilti,
Jau lekia laukais rudeniniais
Ir užneša užneša smiltys
Visus, kurių išsigyniau.*

*Ir tuos, kurių meilės laukiau,
Jau užneša laiko plėnys.
Padangėj liūdnei ir nejaukiai
Rusena žvaigždynai. Tu vienas.*

*Erškėtrožių krūmas keroja
Tas pats vakare ir iš ryto.
Ir jau nekamuoja tas rojus,
Iš kurio esi išvartytas.*

Stasė Lygutaitė-Bucevičienė

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Naujo žmogaus sukūrimas • **2-as psl. Vacys Bagdonavičius.** Vydūno metų užmojai, pasiekimai, svarba • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Marijampolėje – fotografo Algimanto Kezio „Išveivų portretai“ • **5-as psl. Astrida Petraitytė.** Stoties skaitykla, Naujininkų romantika ir asmeniniai sentimentai • **6-as psl. Rita Nomicaitė.** Muzikos apžvalga. Kovas. Politikos ir muzikos vėrinys • **7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** „Išgyventi vasarą“ • **8 psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Aldona Žemaitytė. Atsigręžus į senąjį Vilnių • L. Peleckis-Kaktavičius. Dramatiškas Teodoro Kilikevičiaus likimas

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Vydūno metų užmojai, pasiekimai, svarba

Vacys Bagdonavičius

Vydūno kūrybinio palikimo bei gyvenimo pavyzdžio svarbos suvokimas nebuvo išnykęs niekad, tik jis ne visada buvo pakankamai ryškus ir paveiklus. Vienokių ar kitokių sukakčių proga jis pasireikšdavo daug akivaizdžiau negu kasdienybės tėkmėje. Per praėjusiuosius, 2018-uosius, metus pažymint didžio tautos šviesintojo 150-metį jis reiškėsi ypač stipriai. Gana stipriai jis reiškėsi ir per kelias ankstesnes sukaktis, kurių pirmoji visuotinai pažymėta buvo mastytojo 50-metis 1918 metais. Ypač iškiliai Nepriklausomoje Lietuvoje 1928 m. praėjo Vydūno 60-metis, kurio metu 1927 m. Pasaulinės rašytojų sąjungos PEN Klubo garbės nario vardą pelnęs kūrėjas buvo išrinktas ir Kauno universiteto filosofijos garbės daktaru. Po dramatiškos karo pabaigos kelionės iš Tilžės į Detmoldą atsigavęs mastytojas ir rašytojas labai gražiai buvo pagerbtas jo 80-mečio proga Vokietijoje Augustdorfe lietuvių pabėgėlių stovykloje 1948 m. kovo 21 d. vykusiam minėjime. Buvo išleistas ir šiai sukakčiai skirtas Aleksandro Merkelio sudarytas straipsnių rinkinys „Vydūnas“ (Detmold, 1948). Vokietijoje įsikūrę Mažosios Lietuvos lietuviai bei pabėgėliai iš Lietuvos didį savo tėvynainį 1953 m. vasario 26 d. gražiai palydėjo Amžinybėn. Ir po tų palydėtuvių lietuvių išeivijoje mastytojas buvo nuolat prisimenamas, jo atminimas pagerbiamas jam skirtuose sukaktuviniuose renginiuose JAV, Vokietijoje, Australijoje. Ypač daug tokių pagerbimo renginių organizavo ir kitaip Vydūno idėjų sklaidai pasitarnavo Čikagoje nuo 1952 m. veikiantis Vydūno jaunimo fondas.

1968 metais suėjus šimtmečiui nuo Vydūno gimimo, pro tautiškai aktyvaus tuometinio jaunimo tyliai vos pravertas duris jo dvasia grįžo ir į pavergtos tautos būtį bei sąmonę, o jis pats nuo tada kukliai, bet labai nuoširdžiai būdavo kartas nuo karto pagerbiamas. Jo idėjos kad ir visai nedidelės tautos dalies ne tik buvo priimtos ir suprastos, bet ir priitaikomos rezistencinėje kovoje ar kultūrinėje veikloje. Jau ir trys dešimtys metų nuo to, kai 1988 m. vasarą prasiveržė Atgimimo ledonešis, o keli mėnesiai iki jo, tarsi jį pranašaudama, nuvilnijo pakilusi daugelio žmonių sielas atgaivinusi mastytojo 120-mečio minėjimų sukelta vydūniškojo dvasingumo banga. Jau daugiau kaip ketvirtis amžiaus prabėgo ir nuo ypač gražiai 1993 m. paminėto mastytojo 125-mečio, kurį laisva Kovo 11-osios Lietuva pirmą kartą pažymėjo jau kaip valstybinės reikšmės įvykį.

Tasai valstybinio svarbumo įvykis, kaip ir Vydūno palaikų grįžimas prieš 27 metus, ženklino ne tik gražiai atiduodamą pagarbą, bet ir esminį šio didžio žmogaus kūrybinio palikimo, gyvenimo ir veiklos žygdarbio sureikšminimą. Prisimenant mastytojo mirties 60-metį 2013 m. tasai sureikšminimas įgavo tarptautinį pobūdį. Ši sukaktis buvo pažymėta ne tik Vilniuje surengta tarptautine konferencija „Vydūnas ir vokiečių kultūra“ bei to paties pavadinimo straipsnių rinkiniu vokiečių kalba, bet ir gražiomis iškilmėmis paskutinį prieglobstį mastytojui suteikusiam Detmoldo mieste Vokietijoje. Tų iškilmų metu buvo atidengti Vydūnui skirti atminimo lenta ir paminklinis biustas.

Visais Vydūno pagerbimais siekta skatinti poreikį pažinti jo palikimo ir gyvenimo žygdarbio esmę ir prasmę, kad tasai pažinimas savo ruožtu žadintų troškulį kitaip gyventi, kitaip suvokti buvimo šiame pasaulyje paskirtį, kurios esmė – kiekvienam iš mūsų būti tautoje aiškia žmoniškumo apraiška ir tuo kitus tam žadinti. Buvo aiškiai suvokta, kad Vydūno palikimas tvinkčioja gyvu dabarties pulsu.

Dar besibaigiant XX amžiui, ne tik buvo tai suvokta, bet ir imtasi konkrečių žygių, kad Vydūno idėjos taptų dabarties žmogaus savastimi, kad jos būtų prieinamos, primenamos, populiarinamos, kad pati Vydūno asmenybė ir veikla mūsų akyse būtų gyvas ir užkrečiantis tarnavimo tautai ir žmonijai pavyzdys. Tuo tikslu 1988 m. lapkričio 5 d. įsisteigė Vydūno draugija, pasiryžusi, kaip įrašyta jos įstatuose, „įgyvendinti lietuvių tautos gyvenime Vydūno idėjas kaip vieną reikšmingiausių jos dvasinio atgimimo versmių“. Per visus tris gyvavimo dešimt-



Vydūno metams skirtų spaudinių parodos fragmentas

mečius ji tą atkakliai ir darė, ne tik palikdama daugybę to darymo pėdsakų, bet ir pasiekdama to, kad Vydūno palikimas šiandien tautoje yra suvokiamas, nors kai kam to labai nenorint, kaip ypatingo reikšmingumo dvasios lobis.

Nors šia linkme padaryta daug, tačiau toli gražu yra ne viskas, ko reikėtų, kad Vydūnas mūsų sąmonėje būtų pakankamai įsitvirtinęs ir visuotinai suvoktas kaip didžiai reikšminga, savo aktualumo nepraradusi dvasinė vertybė. Tačiau svarbiausia, šiandien yra tai, kad Vydūnas išnirio iš Lietuvoje beveik 50 metų trukusios užmaršties ir bent kultūriškai aktyviosios tautos dalies akyse tapo tuo, ko nusipelnė savo veikimu ir darbais – viena iš ryškiausiai matomų tautos istorinių asmenybių. Vydūnas šiandien Lietuvoje yra žinomas ne mažiau kaip, pavyzdžiui, J. Basanavičius, S. Daukantas ar tarpukario Lietuvos prezidentai, daugybė gana pasižymėjusių šiandienos kultūros, politikos, visuomenės veikėjų. Nors, nėra ko slėpti, Vydūnas (beje, kaip ir daugelis kitų iškilų mūsų tautos asmenybių) nėra tiek visuotinai žinomas, kiek yra to vertas. Džiaugiantis tuo, kas pasiekta, kad Vydūnas grįžtų į mūsų kultūros apyvarčią, kartu yra ir dėl ko apgailestauti. Labiausiai dėl to, kad nors deklaratyviai net aukštų valdžios žmonių jis yra ir pagarbinamas, vis dėlto per vangiai (net ir tų garbintojų einama prie jo palikimo lentynų, kad jo dramų statyti vis dar neišdrįsta teatrai, kad jo veikalai, nors ir leidžiami, tačiau per mažai ir per kukliai – bent savo išvaizda ir poligrafija jie labai toli atsilieka nuo daugelio prabanga dvelkiančių ne ypatingai vertingo turinio šandienos leidinių. Tos leidybos neremia valstybė, ji bent keliolika pastarųjų metų vyksta visuomeninių organizacijų (faktiškai Vydūno draugijos) rūpesčiu bei rėmėjų (faktiškai draugijos dabartinio pirmininko Tomo Staniko) lėšomis. Tiesiog apgailėtinu nesusipratimu ar netgi akibrokštu reikėtų laikyti faktą, kad kažkieno ranka pakilo išbraukti Vydūną iš privalomų mokyklų programų, kuriose keletą metų po nepriklausomybės atstatymo buvo. Laimei, tas nesupratimas aktyvios vydūnietės lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorės profesorės Aušros Martišiūtės-Linartienės pastangų dėka dabar pašalintas.

2018-aisiais mastytojo, rašytojo, kultūros veikėjo – Vydūno 150-mečio sukaktį kaip valstybinės reikšmės įvykį laisva Lietuva pažymėjo jau antrą kartą. Dar 2014 m. vasarą Vydūno draugauja parengė šios sukakties programos projektą ir kreipėsi į RS Seimo Pirmininko pavaduotojos Irenos Degutienės vadovaujamą Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisiją su siūlymu 2018-uosius paskelbti Vydūno metais. Pasiūlymas buvo priimtas, ir minėtos komisijos teikimu Lietuvos Respublikos Seimas, primindamas visuomenei iškilios Vydūno asmenybės darbų ir idėjų reikšmingumą, filosofinio, literatūrinio, publicistinio palikimo svarbą šian-

dieninės Lietuvos visuomenės istorinės atminties ugdymui, vertybinių nuostatų formavimui, 2015 m. birželio 23 d. nutarimu 2018 metus paskelbė Vydūno metais. Atsižvelgdamas į šį nutarimą Lietuvos Respublikos Ministro pirmininko Algirdo Butkevičiaus pavedimu LR Kultūros ministras Šarūnas Birutis sudarė komisiją Vydūno 150-ųjų gimimo metinių minėjimo programos projektui parengti. Jos sudėtyje – atsakingi LR Kultūros, Švietimo ir mokslo, Užsienio reikalų ministerijų, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos, švietimo ir mokslo institucijų, Vydūno draugijos, kūrybinių ir kitų organizacijų atstovai, Vydūno draugiją Vokietijoje atstovaujantis jos garbės narys kun. Miroslavas Danys (Detmoldas), Klaipėdos, Pagėgių merai, Kintų Vydūno kultūros centro direktorė. Komisija kreipėsi į visuomenę bei valstybines ir nevyriausybinės organizacijas kviesdama teikti siūlymus minėtai programai. 2016 metų kovo mėnesį gautų siūlymų (tarp jų buvo daug Vydūno draugijos pateiktų) pagrindu buvo parengtas ir Vyriausybei pateiktas programos projektas, kurį pat metų gegužės 25 d. nutarimu Vyriausybė patvirtino. Pagal šią programą (čionai paminėsiu tik svarbiausiuos momentus) numatyta išleisti Vydūno rinkitinius raštus, mokslinę monografiją, populiarią biografinę apybairą, straipsnių rinkinį „Vydūnas Lietuvos ir užsienio mokslininkų akiratyje“, sukurti dokumentinę kino apybairą, parengti išsamią bibliografiją, išleisti Vydūno gimtam kraštui skirtą Mažosios Lietuvos enciklopedinį žinyną vokiečių k., Vydūno istoriosofinį veikalą vokiečių k. „Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių“. Numatyta pastatyti Vydūno paminklą Klaipėdoje, paminklinį biustą Kaune, įrengti Vydūno skverą Pagėgiuose, rekreacinius takus Šilutėje ir Kintuose, pastatyti memorialinį suolelį. Įsipareigota Pagėgių savivaldybės viešajai bibliotekai suteikti Vydūno vardą, vieną Pamyro viršukalnę pavadinti Vydūno vardu, išleisti sukakčiai skirtus progine monetą ir pašto ženklą, sukurti interaktyvų žemėlapi „Vydūno gyvenimo keliu“. Numatyta Šiaulių dramos teatre pastatyti Vydūno tragediją „Pasaulio gaisras“, surengti tarptautines konferencijas „Vydūnas: asmenybė, epocha, kontekstai“ (Šilutėje arba Klaipėdoje) ir „Išvysti kitaip“ (Vilniuje), surengti kelias dailės ir fotografijų parodas, tarptautinį ekslibrių konkursą, tarptautinį meno plenerą „Vydūno erdvė, laikas, ženklai“, respublikinius mokinių rašinių bei trumpametražio filmo konkursus. Programoje taip pat – Vydūnui skirta teatro diena Lietuvos dainų šventėje, tarptautinis vargonų muzikos festivalis Vilkyskiuose, chorinės muzikos festivalis „Vydūno daina“ Šilutėje, Mažosios Lietuvos vaikų ir jaunimo chorų šventė ant Rambynų kalno. Tai, kaip sakyta, ne visi, o tik ryškesnieji sukaktuvinės programos punktai.

Didžioji tos programos dalis buvo įgyvendinta arba baigiama įgyvendinti. Nors įgyvendinta ne vis-

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

kas, tačiau sudėjus kartu, kas padaryta, ir kas nepadaryta, paaiškėja, kad per sukaktuvinius metus buvo padaryta gerokai daugiau negu numatyta programoje: pasirodė keli neplanuoti leidiniai (tarp jų – Vokietijoje išleistas straipsnių rinkinys „Vydūnas ir vokiečių kultūra“, Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkų parengtas straipsnių rinkinys „Vydūno idėjų gyvastis“, Rimos Palijanskaitės monografija „Vydūnas: regėjimai, darbai, atradimai“, kelios Vydūno draugijos pirmininko Tomo Staniko rūpesčiu ir lėšomis fotografuotiniu būdu išleistos Vydūno knygos, Aleksandro Žarskaus parengtas Vydūno traktatas „Gimdymo slėpiniai“). Neįvykusį Šiaulių teatro „Pasaulio gaisro“ spektaklį kompensuoja novatoriški jauno klaipėdiečio režisieriaus Domininko Malajavo pastatyti ir ne uždaroje erdvėje parodyti „Jūrų varpai“ (Priekulėje) ir „Ragana“ (Klaipėdoje). Detmolde (Vokietija), Čikagoje (JAV) bei įvairiose Lietuvos vietose įvyko keliolika minėjimų, atidarytos parodos (tarp jų ir užsienyje – Čikagoje, Karaliaučiuje, Tilžėje, Vasario 16-osios gimnazijoje Vokietijoje, Punske Lenkijoje), surengta daug koncertų, mėgėjų vaidinimų, knygų pristatymų, įvyko kelios į programą neįrašytos konferencijos (tarp jų – net 3 LR Seime), girdėjosi kelios LRT radijo laidos, per Extra FM visus metus skambėjo „Vieno aktorius teatro“ vadovo ir režisieriaus Sigučio Jačeno organizuotas keliolikos Vydūnui skirtų radijo pokalbių ciklas „Lietuvos giesmė“, kuriame pasisakė su Vydūnu susilietę Lietuvos mokslo, meno, kitų kultūros sferų veikėjai – Ramūnas Abukevičius, Bernardas Aleknavičius, Sigutė Augutienė, Vacys Bagdonavičius, Petras Bielskis, Arvydas Girdzijauskas, Gediminas Jankus, Domininkas Malajavas, Tomas Kiauka, Algimantas Kirkutis, Dainius Kepenis, Aušra Martišiūtė-Linartienė, Rima Palijanskaitė, Aldona Ruseckaitė, Tomas Stanikas, Juozas Šidiškis, Regimantas Tamošaitis, Rita Tarvydienė, Petras Venslovas, Aleksandras Žarskus ir kt.

Kaip minėta, kai kurių programos punktų nespėta, o kai kurių, deja, net nesiimta įgyvendinti. Dar nebaigta, bet tebeįgyvendinama leidybinių programos dalis – nėra dar numatytų Vydūno raštų tomų, rinkinio „Vydūnas Lietuvos ir užsienio mokslininkų akiratyje“, nauja medžiaga tebepildoma rengiamoji Vydūno bibliografija. Už mėnesio kito bus baigtas statyti paminklas Klaipėdoje. Deja, liko nepastatytas ir kažin ar bus pastatytas programoje numatytas spektaklis Šiaulių ar kuriame kitame teatre. Apmaudu, kad nesurengtas valstybinio masto iškilingas minėjimas sostinėje. Vydūno draugijos suruoštas minėjimas Vilniaus rotušėj ar gražus iškilingas renginys Kauno savivaldybės salėje po paminklinio biusto atidengimo neprilygo valstybinio reikšmingumo renginiams, o priminė tegul nuoširdžius ir jaukius, bet vis dėlto eilinius mastytojo gimtadienio paminėjimus, kokius minėtoji draugija rengia kasmet. Pasidžiaugiant daugybe puikių Vydūnui skirtos Teatro dienos renginių Dainų šventėje, tenka apgailestauti, kad tos dienos programoje niekaip nebuvo priminta apie Vydūną kaip pirmųjų lietuviškųjų dainų švenčių ir lietuviškojo mėgėjų teatro organizatorių, dirigentą, režisierių, apie didžiulius jo nuopelnus šiose srityse. Klaipėdos universitetas Vydūno sukakties proga netapo, kaip buvo sumanyta, jo vardo universitetu. Tikėkimės, kad atkaklesnių jo žmonių pastangų dėka dar taps. Beveik abejinga sukakčiai liko žiniasklaida, apmaudžiausia – kad ir kultūrinė spauda. Kaip išimtis paminėtinas gal tik dvi LRT radijo laidos. Aišku, apgailestauti dėl to, kas liko nepadaryta ar nesi-stengta padaryti, tenka. Tačiau to, kas padaryta viršijant programą bent kiekviškai yra gerokai daugiau negu to, kas netesėta ar nespėta padaryti, tad didžiai nusiminti gal irgi neverta.

Žvelgiant į Vydūno metų vyksmo panoramą, norisi pamąstyti, ką tas vyksmas davė ir ar yra ne paviršinis, ne kiekybinis, o gelminis, kokybinis jo rezultatas. Tas rezultatas nuteikia nevienareikšmiškai. Savaiame džiugu, kad gana daug kultūros ir švietimo įstaigų (kultūros centrai, bibliotekos, mokyklos, gimnazijos, mėgėjų teatrai) neliko abejingos reikšmingai sukakčiai ir pakvietė į kūrybinės išmonės nestokojančius Vydūno palikimo įprasminimui skirtus savo renginius, kurių per visą Lietuvą būta keliasdešimt. Tačiau tų renginių gausa savaiame dar nereiškia, kad jų dėka platūs visuomenės sluoksniai buvo giliai paveikti Vydūno dvasios. To poveikio būta kai kur didesnio, kai kur mažesnio, tačiau

ne visai tokio, kokio tikėjosi giliau Vydūno dvasios paliestieji. Į mūsų gyvenimo realybę ir šiandieninio žmogaus vertybines orientacijas žvelgiant sunku tikėtis, kad didelę tų renginių lankytojų dalį būtų pavykę taja dvasia stipriau užkrešti. Tačiau žinojimo apie Vydūną, jo žygius ir išmintį plačiojoje publikoje tikrai padaugėjo. Ir tai yra gerai, nes tautos žmonių kultūriniame regatyje išitvirtino vienas iš svarbesniųjų dar nepakankamai pažintų objektų ir taip gerokai praturtėjo istorinę atmintis. Bet galime kalbėti ir apie norėtąjį gilesnį Vydūno poveikį mūsų tautos žmogui. O jį labiausiai patyrė tie, kuriems su Vydūnu ir jo išmintimi susiliesti tiesiog buvo būtina – režisieriai, vaidintojai, skaitovai, dainininkai, renginių scenarijų kūrėjai, t. y. tie, kurie Vydūno žodžiu, daina ar žiniomis apie jį stengėsi tiesiogiai prabilti į žiūrovą ar klausytoją. Renginių su daugybe atlikėjų būta daug, tad ir sąlyčio su Vydūno dvasiniu palikimu mastas, pasakytume, buvo išpūdingas. Žinoma, vydūniškos šviesos negalėjo likti visiškai nepaveikti ir gausybė renginių klausytojų bei žiūrovų, nors gelminė tos šviesos pajauta greičiausiai tebus aplankiusi tik nedaugelį. Tačiau šiaip ar taip vydūniškoji šviesa buvo paskleista gana plačiai, ir kam jos reikėjo, su tuo ji susitiko. Ypač reikšminga tai, kad didelę tų susitinkančiųjų dalį sudaro jaunimas, kuriam Vydūno idealai reikalingi tiesiog kaip kelrodė žvaigždė. Tuo požiūriu negali nedžiuginti tai, ką padarė jaunas režisierius Domininkas Malajavas ar mokytojo Alekso Bartninko vadovaujami Kara-

ir R. Palijanskaitės „Vydūnas: regėjimai, darbai, atradimai“. Per jas abi ne tik ryškiai pasimato gerai dokumentuotai pagrįsta Vydūno gyvenimo ir darbų visuma, ją grindusios išminties gelmė, bet ir atskleidžia jo kūrybinio palikimo didingumas, savitumas ir reikšmė ne tik mūsų, bet ir europinei kultūrai. Viena kitą papildančios minėtosios monografijos įgalina nuo Vydūno pagaliau nuimti slėpinigumo skraistę ir kiekvienam norinčiam pažinti jį tokią, koks iš tikrųjų buvo – ne mitologizuotą, o realų. Beje šio knygos buvo pagrindinis žinių šaltinis kuriant beveik visų renginių ir abiejų filmų (tele ir animacinio) scenarijus.

Apžvelgę Vydūno metų vyksmą, galime pasakyti, kad tasai vyksmas esmingai pasitarnavo primenant tautai mastytojo puoselėtos žmoniškumo kultūros svarbą, tos kultūros, be kurios stiprinimo ir turtinimo tolesnis mūsų kelias nuvestų ne į šventovę, o į dvasinę prapultį. Ir labai gaila, kad tame vyksme galingu akordu nesuskambėjo jį dar labiau sureikšminti galėjęs valstybinis minėjimas, kuris neįvyko ir kuriame savo žodį galėjo tarti, bet netarė nė vienas iš aukščiausių valstybės pareigūnų. Nešviečia taurioji Vydūno išminties šviesa ir šiandieninėse mūsų valstybės politinėse batalijose, kurios vyksta, deja, ne dėl kelio, vedančio į mastytojo statytąją žmoniškumo šventovę. Labai apmaudu, kad Vydūnui, kaip vienam iš didžiausių ir originaliausių mūsų tautos dramaturgų, pasau-



Vydūnas savo namuose, 1930 m.

Maironio lietuvių literatūros muziejaus nuotrauka

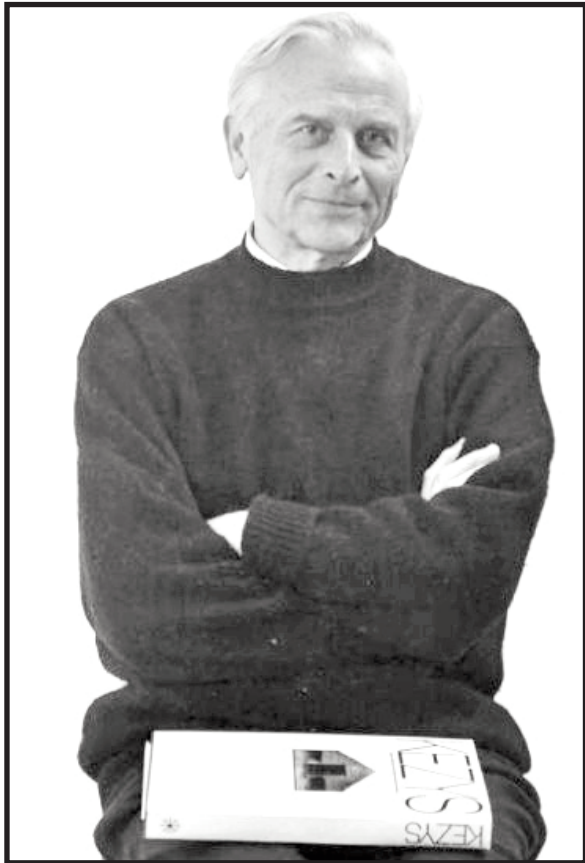
liaučiaus krašto (taigi, Donelaičio ir Vydūno žemės) moksleiviai. Jų kartu su žymiausiais Lietuvos animatoriais Jūrate ir Valentinu Aškiniais sukurtas animacinis filmas „Vydūnas. Vaikystės varpų gaudesys“ ne tik subtiliai ir įtaigiai pasakoja apie mastytojo jauną dieną, bet ir kviečia žiūrovą pasinerti į jo išminties gelmes ir jos šviesoje pamąstyti apie prieš akis atsiveriančio savojo gyvenimo prasmę. Vaikams suprantama kalba ir nuotaikingais vaizdeliais pateikta „Iliustruota Vydūno gyvenimo ir kūrybos istorija“, kurią parašė Lina Mickutė, o nupiešė Birutė Bikelytė. Gražiai su Vydūnu jau keleri metai bendrauja Šiaulių Gegužių progimnazija, kurios koridoriai ir laiptinės tapo Vydūno gyvenimą ir išmintį atspindinčia galerija, o pati jo išmintis dar ir kitomis formomis mokiniams perteikiama. Gilų išpūdį paliko fotografų Lilijos Valatkienės ir Virgilijaus Jankausko daugelyje Lietuvos vietų bei užsienyje eksponuotos Vydūnui skirtų fotografijų ir fotokoliažų parodos, sudariusios galimybę ne tik geriau vizualiai įsidėmėti žmoniškuosius Vydūno bruožus, gyvenimo ar veikimo epizodus bei aplinką, bet ir pajusti iš užfiksuotos jo laikysenos, o ypač iš jo akių spindinčios šviesos galią, pamąstyti apie jo paliktų pėdsakų tautos būtyje prasmę. Edukaciniu požiūriu svarbus yra glaustai, bet įtaigiai apie Vydūną ir jo atliktą misiją pasakojantis Editos Mildažytės filmas „Išminties mylėtojas“. Bene reikšmingiausias įnašas į Vydūno, kaip išskirtinio mūsų kultūros reiškinio, pažinimą ir aktualumo išryškinimą – net dvi didelės apimties monografijos – V. Bagdonavičiaus ir A. Martišiūtės-Linartienės „Vydūnas“

linio lygio modernios filosofinės dramos kūrėjų net jo iškiliuos sukakties proga nei dėmesio, nei pagarbos neparodė joks valstybinis teatras. Tiesiog nykiai atrodo vieno iš žymiausių režisierių ir Kultūros ministerijos aiškinimasis dėl spektaklio statymui skirto ar neskirto finansavimo peripetijų: anot režisieriaus, Vydūno dramos pastatymui nebuvęs skirtas specialus finansavimas, Ministerijos paaiškinimu, režisierius gavęs keliems pastatymams skirtas dotacijas, Vydūno nepasirinko pats. Apmaudu dėl abiejų subjektų, tiesiog pademonstravusių elementariausią abejingumą: jei režisierius nesiteikė vykdyti pagal sukakties programą numatyto įpareigojimo, ministerija galėjo jį bent priminti. Tačiau abiem dėl Vydūno nebuvo nei šilta, nei šalta.

Šitie nesmagieji Vydūno metų vyksmo momentai tarsi užduoda klausimą ateičiai: ar suveiks iškiliuos sukakties proga įvykusio tautos sąlyčio su Vydūnu pozityvioji galia taip, kad jai reiškiantis dvasinė kultūra taptų prioritetų prioritetas valstybės gyvenime, o abejingumas nusižengimams tai kultūrai tiesiog būtų neįmanomas? Atsakymas būtų toks: suveiks, jei visi stengsimės, jei Vydūną būsime ne tik suvokę protu, bet ir pajautę širdimi. Šiaip ar taip tikrasis vydūniškojo žmoniškumo renesansas savo valandos dar tebelaukia, o praėjusieji mastytojo 150-mečio metai – pakankamai gilų išpaudą palikęs žingsnis į jį. □

Pranešimas Vydūno 151-ojo gimtadienio minėjime Vydūno metus palydėjęs: žvilgsnis į ateitį Vilniaus Mokytojų namuose 2019 m. kovo 28 d.

Marijampolėje – fotografo Algimanto Kezio „Išeivių portretai”



Šis A. Kezio portretas panaudotas parodos pristatymui

Algis Vaškevičius

Balandžio 2-ąją Marijampolės Petro Kriaučiūno viešosios bibliotekos mažojoje salėje atidaryta žinomo fotografo, Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių kultūros veikėjo Algimanto Kezio fotografijų paroda „Išeivių portretai”. Tai ištis malonus netikėtumas, nes parodos atidaryme dalyvavęs Lietuvos fotomenininkų sąjungos pirmininkas Gintaras Česonis sakė, jog tai turbūt pirmasis kartas Lietuvoje, kai surengta A. Kezio portretų paroda – šis fotografas labiau visiems žinomas kaip urbanistinių erdvių, architektūros statinių fiksuotojas, kuris parengė ir išleido apie keturiasdešimt meno albumų, knygų.

Tokią parodą, kuri skirta 2019 metais minimiems Pasaulio lietuvių metams surengti atsirado galimybė, kai Lietuvos fotomenininkų sąjunga atvėrė savo archyvus ir suteikė marijampoliečiams bei miesto svečiams unikalią galimybę išvysti originalius Algimanto Kezio darbus – 23 lietuvių išeivių portretus, sukurtus 1961–1966 metais.

„Pasaulis yra pilnas grožio ir prasmės, tad jo užteks visiems. Tik reikia jį atrasti, juo grožėtis ir savaip transformuoti. Koks yra tas 'savaip', toks turi būti ir kelio pasirinkimas. Mano kelias – tai lyg kokio keliauninko, kurį žavi saulėlydžiai, šešėliai, atspindžiai, kartais ir veidai. Savo nuotraukose nieko nebandau įrodinėti, nieko nereklamuoti, tik dalinuosi džiaugsmu, kad atradau grožio spindulį kurioje nors žemės kertelėje” – šie A. Kezio žodžiai buvo panaudoti parodos pristatymui.

Lietuvos fotomenininkų sąjungos pirmininkas G. Česonis parodos „Išeivių portretai” atidaryme pabrėžė A. Kezio lietuviškumą, tai, kad jis visada ir visur pabrėždavo esąs lietuvis ir tuo labai didžiavosi. Pasak G. Česonio, labai simboliška, jog būtent Marijampolėje dabar rodomi garsiojo kraštiečio beveik nežinomi darbai.

„Artimi žmonės jį vadino Kezimantu, ir šis vardas jam buvo labai prigijęs. Fotografas bendravo su daugybe įvairiausių žmonių, jam visada labai svarbu buvo menas, kūryba. Garsieji urbanistiniai jo ciklai gerai žinomi visuome-

nei, meno mylėtojas, bet būtent portretų paroda iš mūsų Fotomenininkų sąjungos archyvo, kuriame iš viso saugome apie 30 tūkstančių kūrinių, Lietuvoje dar niekur nebuvo rodyta”, – sakė G. Česonis.

Jis prisiminė, jog prieš A. Kezio mirtį jį spėjo aplankyti garsus Lietuvos fotografas Romualdas Požerskis ir Vytauto Didžiojo universiteto docentas, fotografijos teoretikas Tomas Pabedinskas, kurie tarėsi, kad visa A. Kezio kūryba sugrįžtų į Lietuvą. Pasak G. Česonio, gimtojoje šalyje tikrai yra daug jo darbų, kurie dar laukia išsamesnio tyrinėtojų dėmesio.

Svečias atkreipė dėmesį, kad parodoje „Išeivių portretai” demonstruojamos nespaltotos nuotraukos, kurios išsiskiria savo šviesotamsos atspindėjimu, psichologiniu gyliu. Ne vieno portreto fone matosi ir architektūrinės detalės, gamtos fragmentai.

Parodoje galima pamatyti garsiojo JAV lietuvių operos solisto Stasio Baro, beje, A. Kezio kraštiečio iš Vilkaviškio rajono 1966 metais Čikagoje darytą portretą, Miunchene 1963 metais užfiksuotą rašytoją, menotyrininką, Oskaro Milašiaus kūrybos tyrinėtoją literatūros kritiką Joną Grinių, Čikagoje 1963 metais nufotografuotą kompozitorių Bruno Markaitį, Vokietijos mieste Kionigšteine 1962 metais užfiksuotą rašytoją Romą Spalį (tikroji pavardė Romualdas Giedraitis).

Čia ir Čikagos Jaunimo centrui nuo 1957 iki 1967 metų vadovavęs Jonas Kubilius, kurį A. Kezio fotokamera užfiksavo 1963 metais Čikagoje, ir vos prieš metus miręs skulptorius Petras Aleksa (tikroji pavardė Aleksandravičius), kuris 1967–1971 metais buvo M. K. Čiurlionio galerijos Čikagoje direktorius, nuo 1976-ųjų – Amerikos lietuvių bibliotekos leidyklos Čikagoje vedėjas ir dailininkas, 1989–1991 metais – JAV Lietuvių Bendruomenės (LB) Kultūros tarybos narys, kuriam 2008 metais buvo įteikta JAV LB Dailės premija.

Išpūdinga ir nuotrauka, kurioje užfiksuotos dvi išskirtinės JAV lietuvių kultūros asmenybės – aktorė Nijolė Martinaitytė-Nelson ir aktorius bei dailininkas Jonas Kelečius – ji sukurta Čikagoje 1964 metais. Parodoje ir garsiojo lietuvių dailininko, Prancūzijoje gyvenusio Prano Gailiaus Paryžiuje 1962 metais užfiksuota nuotrauka – didžiulė šio dailininko darbų retrospektyva tik ką kelis mėnesius buvo eksponuojama Mykolo Žilinsko dailės galerijoje Kaune ir sulaukė didelio pasisekimo.

Parodos nuotraukose – ir muzikė, chorvedė, solistė Alice Salaveičikaitė-Stephens, New Yorke 1965 metais užfiksuotas fotografas Vytautas Maželis, kompozitorius profesorius Juozas Žilevičius, skulptorius Antanas Mončys, dailininkai Vytautas Kasiulis, Česlovas Janušas, Viktoras Petravičius, aktorius, skaitovas ir režisierius Algimantas Dikinis – jį A. Kezys užfiksavo 1964 metais Čikagoje skaitantį Kristijono Donelaičio „Metų” ištrauką bei kitos išskirtinės asmenybės.

Rengdama šią parodą daug darbo įdėjo ir organizaciniais reikalais rūpinosi bibliotekos darbuotoja



G. Česonis sakė, kad Lietuvoje tai pirmoji A. Kezio portretų paroda. A. Vaškevičiaus nuotraukos



Nuotraukoje – JAV lietuvių scenos meistrai Nijolė Martinaitytė-Nelson ir Jonas Kelečius



Dailininko Viktoro Petravičiaus portretas

Loreta Skinkienė, rinkusi informaciją apie portretuose užfiksuotas asmenybes ir pristaciūsi šią parodą lankytojams. G. Česonis užsiminė, jog Fotomenininkų sąjungos archyve dar yra ir daugiau A. Kezio darytų portretų.

A. Kezys gimė 1928 metais Vištytyje, Vilkaviškio apskrityje. Pradžios mokyklą jis pradėjo lankyti Kybartuose, baigė Vilniuje. Prieš šeimai pasitraukiant į Vakarus 1944 metais, jis buvo baigęs Vilniaus III gimnazijos penkias klases.

Atsidūręs Vokietijoje, A. Kezys 1949 m. baigė Diepholzo lietuvių gimnaziją, o į Jungtines Amerikos Valstijas atvyko 1950-aisiais. Jis įstojo į Jėzuitų ordiną ir 1961 m. buvo išventintas kunigu. Priklausydamas lietuvių jėzuitų provincijai A. Kezys darbavosi tarp lietuvių Čikagoje ir kituose Amerikos miestuose. Čikagoje jis įsteigė Lietuvių fotoarchyvą, Amerikos lietuvių bibliotekos leidyklą, keletą metų vadovavo Jaunimo centrui Čikagoje, redagavo ir leido knygas bei fotoalbumus. A. Kezys mirė 2015 metais Bostone.

Fotografijos menu jis susidomėjo dar būdamas studentas, apie 1958 metais, o 1964-aisiais pradėjo rengti personalines fotografijų parodas Čikagos Čiurlionio galerijoje ir kitose lietuvių kolonijose. 1965 m. buvo pakviestas eksponuoti savo darbus Čikagos meno institute, o po to ir kituose žymesniuose meno centruose Amerikoje, Europoje ir net Tolimuosiuose Rytuose. Tų parodų buvo surengta daugybė, jis dar sukūrė ir dokumentinių filmų apie lietuvių išeivijos žymius asmenis, kultūros įvykius.

1991 metais už fotografijos meną A. Keziui buvo paskirta JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos premija; 1992 metais jis tapo Lietuvos fotomenininkų sąjungos garbės nariu, 1994 metais Tarptautinė meninės fotografijos federacija (FIAP) jam suteikė fotografo (AFIAP) garbės vardą. 1999 metais A. Kezys buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kuni gaikščio Gedimino V laipsnio ordinu. □

Stoties skaitykla, Naujininkų romantika ir asmeniniai sentimentai



Naujininkų vandens pompa

Astrida Petraitytė

Vis labiau Vilniuje plinta mažosios bibliotekėlės – knygų lentynos, spintutės viešose erdvėse, kur patys gyventojai sumanę įdeda knygų, sumanę paima paskaityti (be įsipareigojimo grąžinti). Kiek kitoks yra suneštinių knygų skaityklos reglamentas – privalai skaityti čia pat, padėti knygą atgal į lentyną. Būtent tokia visai naujai radosi – man mažai žinomų organizacijų „Vilnius skaito“ ir „Vilnius connect“ iniciatyva – sostinės geležinkelio stoties laukiamajame. Kovo 28 d. čia ne tik atidaryta skaitykla su gana turtingu, įvairiu knygų rinkiniu, bet ir įvyko Stoties rajone gyvenančių rašytojų vakaras: šie pristatė dovanojamas skaityklai knygas, paskaitė savo kūrybos bei – tai mane labiausiai suintrigavo – pasidalijo gyvenimo šalia (prieš, už) stoties patyrimais.

Aš, amžina skeptikė, ir dabar, jau po renginio, abejodama kraipau galvą: ar kas stotyje (kur tavo nuolat sutrikdo ne tiek traukinių dunksėjimas – jie, reikia pripažinti, dabar gan tylūs, kiek informacija iš garsiakalbių: atvyksta... į kelią... prašom eiti požemine perėja...) įsitaisys kelioms valandoms skaityti romano? Na, taip, eilėraščiui, novelei, nedidukei esė, pažintinės knygos skirsniai laukiamojo situacija, ko gero, palanki.

Iš penkių to vakaro rašytojų keturi – renginio vedėja poetė Aušra Kaziliūnaitė, įvairių žanrų prozos autorė Sara Poisson (tai literatūrinis Rasos Čergelienės pseudonimas) bei šeimininis poetų duetas Jurgita Jasponytė

ir Marius Burokas – įsikūrę užstotyje besiglaudžiančiuose (ir besidriekiančiuose) Naujininkuose. Tik eseistės Giedros Radvilavičiūtės namai – šiaip stoties, Aušros Vartų gatvėje; prabangūs jie ar apšepę – tai jau prestižinio Senamiesčio dalis. Tuo tarpu Naujininkai reprezentuoja miesto pakraštį, dar neįgijusį urbanistinio modernumo (šia specifika, matyt, būdami panašūs į kitus Vilniaus paribius).

Visas naujininkiečių ketvertas prisipažino palyginti neseniai čia įsikūrę – štai Sara Poisson išvis į sostinę atsikėlusi, kaip pasisakė, „iš provincijos“, kitiems teko pagyventi įvairiuose Vilniaus rajonuose, tad „komparatyvistikai“ galimybių pakanka.



Autorei turistaujant Naujininkuose

Beklausydama apie gyvenimo Naujininkuose ypatumus pamintijau: va, tai yra prasminga – rašytojų (ir ne tik jų), įsikūrusių sostinės pakračiuose (tikrai ne VIP rezervatuose), savojo rajono, bendruomenės ir – genius loci (vietos dvasios, atmosferos) refleksija ir viešas pristatymas. Ar nebūtų smagu, jei susibūrę (kad ir toj pačioj stoty), pavyzdžiui, Pavilnio, Markučių menininkai mums atvertų paribių savitumus?.. (Nelabai įsivaizduoju, kad kas išsakytų asmeninius sentimentus tiems urbanistiniams dariniams, „miegamaisiais rajonais“ vadinamiems, mano akiai gan nykiems – pavyzdžiui, Justiniškėms, Viršuliškėms, Pašilaičiams...; bet gal klystu?)

Nenustebino, kad Naujininkuose besikuriančiuosius, kaip pasisakė rašytojai, pirmiausiai nusmelkia baugulys: šis rajonas turi blogą reputaciją; nenustebino ir įsigyvenus nutinkantys malonūs atradimai – esama pakraščio romantikos, o baisumai (pvz., kriminogeninės situacijos) – perdėti.



Ir aš esu patyrusi – nors ir epizodiškai, tik kaip viešnia ar užklydėlė – Naujininkus. Mano išpūdis iš įsibrovimų į šį pakraštį: esama dviejų Naujininkų, dviejų jo „krantų“, dešiniojo ir kairiojo (nors ne upės, o skambaus vardo gatvės – Dariaus ir Girėno – perskirtų).

Prieš keliolika metų turėjau progą atrasti šį Vilniaus rajoną ir pasijusti ten nejaukiai, net nesaugiai – būtent „dešiniajame krante“; norint čion patekti, visai nebūtina brautis pro stotį ir geležinkelį: iš Centro ar Naujamiesčio „magistraliniais“ keliais atkankama į Dariaus ir Girėno gatvę, (toliau vedančią į oro uostą bei dar baugesnės-čigoniskai-narkotinės-auros apgaubtą Kirtimų rajoną). Tais tolimais laikais į Naujininkus nuvykdavau pasiimti (naktinei viešnagei ar išvykai į kokią vaikišką spektaklį) mažos mergaitės, globotinės iš, taip sakant, socialinės rizikos šeimos. Į jų namus neužeidavau, dažniausiai susitikdavome prie stotelės, bet esu ir tarp sovietinių daugiabučių pavaikščiojusi – tie „chruščioviniai“ pastatai, ir šiaip nykūs bei apleisti, regis, buvo paversti (bent kai kurie) proletariškais bendrabučiais...

Nukelta | 8 psl.



Iš kairės: „Lietuvių namų“ bendrabutis.

A. Petraitytės nuotr.

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Balandžio 22 dieną, pirmadienį, 7 val. v. iš Aliaskos atvykusi pripažinta mitybos specialistė, savigydos mokytoja Daina Gaulytė. „**Kaip maistą paversti vaistu**“. D. Gaulytė papasakos, kaip susirgusi ir išgirdusi gydytojo „nuosprendį“, jog gyventi liko tik 6 mėnesiai, ji iš esmės pakeitė savo maitinimosi įpročius. Paskaitos autorė pasirengusi atsakyti į jūsų klausimus.

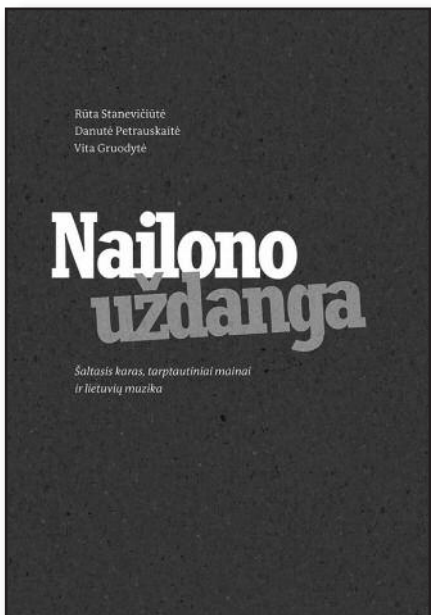
Balandžio 27 dieną, 7 val. v. rodomas valandos trukmės dokumentinis **Ramunės Rakauskaitės filmas „Kelionės namo“** (su angliškais subtitrais). Tai nuotaikinga, dar niekada kine nepasakota istorija apie pirmąsias Amerikos lietuvių partitės grįžus aplankyti okupuotą tėvynę. Renginyje dalyvaus ir filmo autorė, kuri atsakys į žiūrovų klausimus.

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org



Muzikos apžvalga. Kovas

Politikos ir muzikos vėrinys



Knugų „Nailono uždanga“ viršelis

Rita Nomicaitė

„Draugo“ ilgamečio bendradarbio **Vlado Jakubėno** viena pagarbiausiai ir dažniausiai minėtų asmenybių buvo **lietuvių muzikos patriarchas Juozas Naujalis (1869.04.09–1934.09.09). 2019-uosius LR Seimui paskelbus Juozo Naujalisio metais, jo 150-osios gimimo metinės švenčiamos nacionaliniu lygmeniu.**

Štai mūsų antrojo himno – „Lietuva brangi“ – autoriui padėkoti buvo įgyvendintas sumanymas „Motetų vėrinys“. Tas sumanymas – du choriniai koncertai, suorganizuoti kovo 10 d. ir kovo 11 d. Koncertų programa buvo nestandartinė. Ji ne tik priminė pasaulyje žinomus Juozo Naujalisio bažnytinius kūrinius – motetus, bet ir supynė anų laikų bei mūsų dienų sakralinės muzikos skambesius. Koncertai įvyko Juozo Naujalisio gimtinėje Raudondvaryje (prie Kauno), Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės bažnyčioje, ir Vilniuje, Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčioje. Nuskambėjo du Juozo Naujalisio motetai, giesmė „Verkit, aniuolai“ bei dabartinių kompozitorių kūrinių devynios premjeros. Pagarbos koncertą pradėjo bei vėliau tarp choro giesmių įsiterpė Žitos Bružaitės parengtos Naujalisio kūrinių parafrazės trombonų kvartetui: „Fanfaros patriarchui“ su giesmės „Lietuva brangi“ melodija ir du preliudai vargonams (aranžuotės trombonams). Šį projektą parengė Lietuvos kompozitorių sąjungos Kauno skyrius, pasitelkęs Šiaulių „Polifonijos“ chorą.

Lietuvos nacionalinės filharmonijos programose ir toliau karaliaujant romantizmo žiedams, išsiskyrė ansamblio „Domino duo“ koncertas. Kartu groti susitiko Rūta Lipinaitytė (smuikas) ir Indrė Baikštytė (fortepijonas), o jų duetas pavadintas pagal žaidimo kauliukų analogiją, atsižvelgus į artistų tamsesnę ir šviesesnę gyvį. Kaip rodo muzikos istorija, smuiko ir fortepijono duetui yra sukurta daugybė kūrinių, tai bene populiariausias instrumentinės muzikos žanras per visas menines epochas pradedant baroku. Tad „Domino duo“ galėjo semtis iš milžiniškų turtų šedevrus, tinkamus duetui pasirodyti. Tačiau Lietuvos

muzikos ir teatro akademijos pedagogės vėčiau ryžosi rizikuoti – inicijuoti lietuvių kūrinius ir parengti jų premjeras nepaisant net to, kad kai kurių autorių kalbėsena pareikalavo labai didelių atlikėjų pastangų. Po Vilniaus Taikomosios dailės ir dizaino muziejaus (buv. Vilniaus arsenalo) skliautais nuskambėjo Jono Jurkūno (g. 1978) „Superposition“ – sovietinio stiliaus parodija; Jurgio Juozapaičio (g. 1942) žavingiausių neoimpresionistinių pjesių ciklas „Senamiesčio eskizai“; Anatolijaus Šenderovo (1945–2019) atvirų emocijų Sonata. Dar porą kūrinių duetas atliko į sceną pasikvietęs svečių: Mariaus Salyno (g. 1975) šokio ritmu grįstą gabalą „Synapsis“ smuikui, fortepijonui ir mušamiesiems grojo su perkusininku Andriumi Rekašiumi, bei JAV kompozitoriaus Erico Ewazeno (g. 1954) plataus alsavimo Trio – su trimitininku Laurynu Lape. Kūrinių spalvingumas atskleidė, kad „Domino duetui“, regis, labiausiai sekasi plakatiškų potėpių braižas, kūriniai ryškūs kaip etiketės ar transparantai.

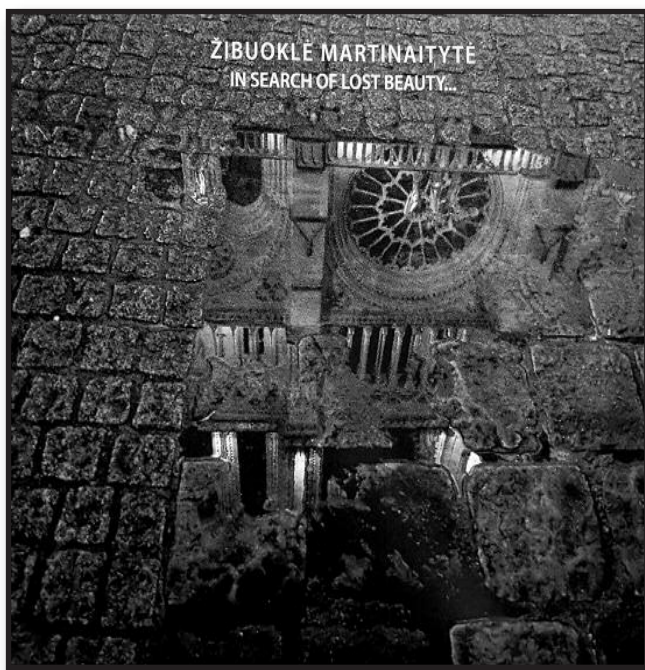
Lietuvos konsulate New Yorke pristatyta New Yorke gyvenančios kompozitorės Žibuoklės Martinaitytės kompaktinė plokštelė „In Search of Lost Beauty“ („Prarasto grožio paieška“). Pristatymo metu ištraukų at-

bumą įrašė Lietuvos ansamblis „Fort-Vio“: Ingrida Rupaitė-Petrikienė (smuikas), Povilas Jacuskas (violončelė) bei Indrė Baikštytė (fortepijonas).

JAV ir Lietuvos muzikantų ryšiai antros sovietų okupacijos metais kaip tarptautinių kultūros mainų modelis praskleidžiami naujame dviejų knygų veikale „Nailono uždanga“; diptiką sudaro knygos „Šaltasis karas, tarptautiniai mainai ir lietuvių muzika“ ir „Lietuvių muzikų užsienio korespondencija 1945–1990“. Lietuvos mokslo tarybos remtą tyrimą atliko muzikologės, humanitarinių mokslų daktarės Rūta Stanevičiūtė, Danutė Petrauskaitė ir Vita Gruodytė. Šaltojo karo metų kultūrą jos nagrinėja jau ne vienerius metus, rengdamos pranešimus konferencijoms ir pan. Rūta Stanevičiūtė, praplėtusi temą, sudarė knygą apie lietuvių bičiulį lenkų muzikologą Krzysztofą Droba – „Krzysztof Droba. Susitikimai su Lietuva“ (2018). „Nailono uždanga“ pravertė ir Danutės Petrauskaitės įdirbis rašant milžinišką monografiją „Lietuvių muzikinė kultūra Jungtinėse Amerikos Valstijose, 1870–1990: tautinės tapatybės kontūrai“ (2015), studijas apie JAV lietuvių muzikų personalijas (Jeroni-mą Kačinską ir kt.).

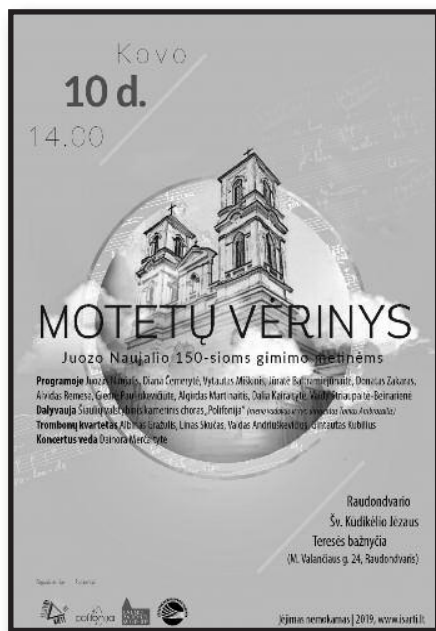
Svarstyčiau, kiek tikslus yra politkorektiškas knygų diptiko pavadinimas, kuriam panaudota vengrų istoriko metafora. Įvade aiškinama: „Po Šaltojo karo veriantis vis naujiems archyviniams šaltiniams ir daugėjant jais paremtų tyrimų, stiprėja poreikis pasiaiškinti ir naujais duomenimis pagilinti požiūrius į sistemine skirtį tarp šių dviejų pasaulių [Vakarų demokratijų ir komunistinio bloko – RN]. Vengrų istorikas György Péteri jai apibūdinti siūlo ‘nailono uždangos’ metaforą, ją grįsdamas ne vien argumentais apie įsivaizduojamos perskyros pralaidumą, bet ir pabrėždamas komunistinio pasaulio globalų integralumą“ (p. 7–8). Tačiau Vengrija patyrė kur kas mažesnę sovietų spaudą nei mes, Lietuvai Vengrija ir buvo ta šalis, kurią matėme „per skylutes“, į kurią patekti galėjome tik atlaikę SSRS pasieniečių pažeminimus, ne vieną menininką privedusius iki savižudybės...

Kokie būtų patraukliausi veikalo bruožai? Pirmiausia – neišskiriant sudarytojos ir jos „tvirtos rankos“, palikta autorinė požiūrių raiška, įskaitant nevienodą politinį jautrumą. Kita itin vertinga savybė – plataus skaitytųjų lauko įsivaizdavimas, numatant ne tik muzikos, bet ir kultūros istorikus su skirtingais interesais – atverti platūs kultūrinės politikos kontekstai, o greta pateikiama konkrečių su žinomais asmenimis (pvz., tenoru Virgilijumi Noreika) susijusių



Žibuoklės Martinaitytės CD

liko pati kompozitorė (fortepijonu) ir violončelininkas Robertas P. Burkartas, kompozitorę kalbino iš Lietuvos studijuoti atvykęs muzikologas ir filosofas Edvardas Šumila. Kaip rašo Lietuvos muzikos informacijos centras (www.mic.lt), „In Search of Lost Beauty“ – tai išties plėtojamas 10 padalų kūrinių, audiovizualinės novelės grožio tema, meditacija, kai realybė ima ir susipina su atspindžiais. Apie veikala pasakojantis MIC’as cituoja lankstinuko autorių, amerikiečių kompozitorių Ingram Marshall teigiantį, kad Žibuoklės Martinaitytės sukurtas slaptas grožio pasaulis kviečia užėiti vidun; „turint omenyje tą kūrinių suskirstymą padalomis, verta jo klausytis kaip pasakojimų, ypatingų istorijų rinkinio. Ar, kaip pati kompozitorė sako, lyg „besiužėčio naratyvo“. Jei ši muzika nukelia jus į persekiojantį, mįslingą sapną pasaulį, nesi-jaudinkite – ji tik dirba savo darbą.“ Al-



Koncerto „Motetų vėrinys“ afiša

faktų bei situacijų. Teorinėje knygoje („Šaltasis karas...“) semiamasi iš didelių apibendrinamųjų analizių. Tarp jų – politologinių: Zenono Norkaus „Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu“ (Vilniaus universitetas, 2008); Giles Scott-Smith „Opening Up Political Space: International Diplomacy, East-West Exchanges, and the Helsinki Process“ (įvairių autorių straipsnių rinkinyje, New York, Oxford: Berghahn, 2015) ir pan. Naudoti PLB, VLIK’o ir kitų lietuvių organizacijų dokumentai, nemažai duomenų rasta Lietuvos ypatingajame archyve. Keletas iš gausybės knygoje figūruojančių kultūros politikos veiklų: Daniele Foslee-Lussier „Music in America’s Cold War Diplomacy“ (University of California Press, 2015), Yale Richmond „Cultural Exchange and the Cold War: How the West Won“ (internete, 2009), Arūno Streikaus „Sovietų Lietuva ir išeivija: kultūrinių ryšių projektas“ (Lietuvos istorijos studijos, 2007). Be to, cituojami JAV lietuviai Stasys Lozoraitis, Karolis Drunga, Mykolas Krupavičius, Liūtas Mockūnas, Bronys Raila, Leonardas Šimutis ir kt.

Klostant konkrečius pasakojimus apie menininkų ir institucijų santykius, situacijos daugumoje atvejų apžvelgiamos iš abiejų pusių, pateikiant faktą ir reakcijas. Antai JAV muzikų ryšius su okupuota Lietuva aptardama Danutė Petrauskaitė pateikia vaizdą apie kompozitoriaus Eduardo Balsio viešnagę JAV. Eduardas Balsys buvo viena įtakingiausių Lietuvos muzikinio gyvenimo figūrų, šįmet minime šio profesoriaus 100-metį. „Pirmasis iš muzikos kūrėjų, atvykusių į JAV, buvo Eduardas Balsys“, – rašo muzikologė. „Tai įvyko 1969 m. Jis džingiesi galimybė susitikti su išeivijos menininkais, kuriuos pažinojo asmeniškai ar iš spaudos. Vienas jų buvo Bostone įsikūręs kompozitorius Jeronimas Kačinskas, pasisakęs prieš bet kokius ryšius su okupuota tėvyne, tačiau privačiai noriai bendravęs su žmonėmis iš Lietuvos. Ir svečias, ir šeimininkas niekada anksčiau nebuvo matęsi, bet juos siejo bendri prisiminimai apie Klaipėdą, toje pačioje srityje dirbamas pedagoginis darbas, kūryba. Jie kelias valandas diskutavo apie muziką, pasikeitė partitūromis ir nutarė, kad ateityje būtina palaikyti glaudesnius kontaktus. Čikagoje E. Balsiui ypač buvo naudingi pokalbiai su skirtingų kartų kompozitoriais – Vladu Jakubėnu ir Dariumi Lapinsku.

Atkelta iš 6 psl.

Pirmąjį jis charakterizavo kaip impulsyvų, emocionalios prigimties, intelektualą, plačios erudicijos menininką bei muzikos kritiką ir gavo iš jo atminčiai pluoštą spausdintų kūrinių. Su antruoju ilgai diskutavo viešbutyje ir turėjo progos daugiau sužinoti, kas dedasi Vokietijos ir Amerikos muzikiniame gyvenime. Ilgam E. Balsiui įsiminė šiltas susitikimas su Klaipėdos gimnazijos laikų bičiuliu dainininku Stasiu Baranausku-Baru po 30 nesimatymo metų. Šis buvusį klasės draugą pasitiko savo namuose prie vaisėmis nukrauto stalo, iš plokštelės skambant šio kompozitoriaus muzikai – „Dainai apie Klaipėdą“ ir „Seno jūrininko dainai“, nukėlusiai juos į jaunystės dienų prisiminimus. Atminčiai apie susitikimą svečias iš Baro gavo jo įdainuotą arijų plokštelę. Viešint New Yorke, E. Balsiui pavyko pasimatyti su tuomet jau sunkiai sergančiu kompozitoriumi Vytautu Bacevičiumi, kuris padovanojo savo autorinę fortepijoninių kūrinių plokštelę. [Autorė nurodo informacijos šaltinį, E. Balsio straipsnį iš „Gimtojo krašto“, 1969-03-20 – RN]. Gaila, kad gautos dovanos nesulaukė Lietuvoje jokio atgarsio, o užsimezgusiems ryšiams nebuvo sąlygų plėtotis. Išeivijos kūrybos sklaida tėvynėje prasidėjo tik po kelių dešimtmečių.” (p. 146-147)

Muzikų jauseną sovietmečiu iliustruoja diptiko „Nailono uždanga“ laiškų knyga „Lietuvių muzikų užsienio korespondencija 1945–1990”. Ištyrinėję neįsivaizduojamus kiekius asmeninių archyvų, atrinkta šeimyninių, kolegiskų bei oficialių (su institucijomis) susirašinėjimų. Laiškai sugrupuoti dviem apibendrinančiais skyriais „Padalyla Lietuva“, „Menas neturi sienų”. Savo ruožtu, jie turi po tris poskyrius. Poskyris „Tėvai ir vaikai” su laiškų grupėmis „Ilgesio metai”, „Įkalinta, bet nepalūžusi”, „Broliai”. Poskyris „Ryšiai ir menai” apima grupes „Idėjiniai bendraminčiai, (ne)draugai ir bendradarbiavimo entuziastai (čia pateikiamas JAV lietuvių susirašinėjimas su Kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje komitetu ir su „Tėviškės” draugija), „Bandymai prisivilioti”. Toliau – poskyris „Lietuviškos kultūros rūpesčiai”: „Klaipėdietiškų prisiminimų suartinti”, „Kompozitorių godos ir darbai”, „Susitikę muzikologijos baruose”, bei dar trys poskyriai („Epistolinė čiurlioniana”, „Muzikinių autoritetų paieška”, „Kūrybinės bičiulystės”). Skaitome Juozo Žilevičiaus, Juozo Kreivėno, Vlado Jakubėno, Vytauto Marijošiaus, Marijos Rakauskaitės ir kt. mintis, Balio Dvariono, Vytauto Landsbergio, Felikso Bajoro mamos ir kt. pasisakymus.

Knygose pateikiama daugybė papildomos kruopščios informacijos – išnašų komentaruose, fonuotauose, prieduose. Nors tai daugiasluksnio turinio, bet stebėtinai skaidrios struktūros knygos. Namų bibliotekoje jos tarsi žinynai atsidūrę šalia enciklopedijų ir kitos darbymečio įkarštyje reikalingiausios literatūros.

Tačiau... Skaityti šias knygas nebuvo lengva emociškai, susigraudinusi dariau ne vieną pertrauką. Todėl reišiau ypatingą pagarbą kolegėms, dirbusioms su tokia skaudžia medžiaga. □

Ieva Marija Mendeikaitė

Kino pavasaris man jau kurį laiką yra tarsi antros Kalėdos, galbūt netgi kiek geriau, nes visuomet sugeba nustebinti ir padeda atrasti. Šiais metais be legendinio Nadine Labaki „Kafarnaumo” ir Hirokazu Kore-eda „Vagiliautojų” pasitaikė laimė atrasti ir lietuviško kino perlą – Marijos Kavtaradzės debiutinį filmą „Išgyventi vasarą”. „Išgyventi vasarą” išankstinės premjeros metu pilnutėlėje Vingio kino salėje netilo audringi plojimai atsisojus, „Skalvijos” kino centre ant grindų išsiprašė sėdėti savanoriai. Buvo ir taip, kad vieno iš pagrindinių aktorių – Pauliaus (Paulius Markevičius) močiutei nebeliko bilieto į vėliau vykusią filmo premjerą, todėl reikėjo iš namų atsinešti pasą ir rodyti, kas ji iš tikrųjų yra, kol galiausiai visgi pavyko išsikrovoti sau vietą salėje.

Pagrindinis filmo siužetas sukasi apie tris herojus – psichologę Indrę, bipolinį sutrikimą turintį Paulių ir depresiją sergančią, bet to niekaip nesugebančią pripažinti Justę bei jų kelionę iš psichiatrijos klinikos, esančios Vasaros 5, į Palangą. Ši kelionė visiškai savyje užsisklendusiems žmonėms yra pirmasis žingsnis į nuoširdžią draugystę ir kartu vis labiau atrandama vienas kito supratimą, į trapų, bet labai gražų ir taip reikalingą žmogiškąjį ryšį. Visą šią kelionę lydi nuostabios, legendinės lietuviškosios roko grupės „Hiperbolės” dainos, virtusios hitais mūsų tėvams ir iš naujo atgimstančios naujosios kartos akimis. Jos ne kartą privers kartu nusijuokti, verkti ir dar ilgai nepamiršti filmo herojų bei temų, apie kurias jie priverčia susimąstyti.

Lietuvoje apie tai jau yra kalbama, vienur daugiau, kitur mažiau, bet psichologinių ligonių stigmatizacija pamažu pradeda nykti. Kartą atsidūręs „durnyne” sovietmečiu ar net prieš kelis dešimtmečius, būtum visiems laikams nurašytas, išmestas iš „normalių” žmonių grupės ir amžinai neįsivaizduojamas „durnias”, „šitas man kelia gailestį” debesį virš savo galvos. Apie pasveikimą ir supratimą, kad sirgti gali ne savo noru ar iš „tinginystės” nebuvo galima net pagalvoti, o tai turėjo būti labai sunku tiems, kurie tuomet Lietuvoje sirgo įvairiomis psichinėmis ligomis.

Tačiau „Išgyventi vasarą” laužo šablonus, padeda suprasti, kas yra toji psichinė liga ir parodo ją iš šalies, per paties ligonio perspektyvą. Nesunku pajusti abejingumą, neviltį, nepripažinimą ir nuoširdų, gilų, įsisenėjusį liūdesį, kuris nėra tai, ką galime paaiškinti ar lengvai suprasti. „Jeigu sergi pusę metų, metus, viskas būna gerai, žmonėms tavęs gaila ir jie stengiasi guosti, padėti; kai pereini tą metų ribą ir pasieki dvejus, žmonėms jau atrodo keista, pradedi jiems atsibosti, niekas neturi laiko tvarkytis su tavo problemomis ar stengtis jas suprasti. Po dvejų metų ligos su ja lieki tik tu pats”, – filme kalbėjo bipolinį sutrikimą turintis personažas Paulius.

„Išgyventi vasarą”



Kinofilmo „Išgyventi vasarą” fragmentas



Kino režisierė Marija Kavtaradzė

Paulius Markevičius – aktorius, filme vaidinęs Paulių, sako, kad „Iš tikrųjų, įdomus dalykas yra statistika; kai tau pasako, kad nusižudė 30 tūkst. žmonių, tu pagalvoji – koks didelis skaičius. Kai šalia tavęs esantis žmogus pasako, kad bandė nusižudyti ir nebepavyko gyventi, tai veikia kitaip. Bijai dar labiau. Gal tais skaičiais drąsiau ir mėtomasi, kai jie ne taip paveikia, nes ką tie tūkstančiai reiškia, 30 ar 300 – daug. Ta tiesioginė emocinė informacija, kai kažkas pasako, kad serga, sukelia visuomenėje atsitraukimo reakciją. Nes žmonės lygiai taip pat bijo. Jie nežino, kas tai yra. Kalbėjimas turėtų vykti ne tik tarp žmonių, kurie sakosi turintys problemų, o skatinti visapusiškesnį supratimą. Žmonės iš nežinojimo atsitraukia. Kad jie žinotų, kaip reaguoti, to kalbėjimo ištis ir norisi.” [...] „Filmas yra fikcija, kurta pagal faktus. Daug laiko praleidau su faktais, su žmogaus specifika, tyrinėdamas, ką jis išgyvena. Ir galbūt tai sustiprino suvokimą. Iki tol galvojau: tau būna blogai, man irgi būna blogai. Tiesiog jausti, kai tam blogumui gali pasiduoti, ir kažkada jis tave nugali. Nebegali, nes nuo tavęs tai visiškai nepriklauso. Esi veikiamas nekontroliuojamos jėgos. Man šis vaidmuo sustiprino atjautą kitam, dėmesingumą. Jeigu žmogui reikia pagalbos, reikia būti šalia. Nereikia net nieko žinoti, mokėti, tiesiog – būti šalia.”

Apie psichinę ligą kalbėti sunku visuomet, nes ji reikalauja atvirumo tiek su savimi, tiek su kitais. Tačiau kartais šis atvirumas gali būti nesuprastas ir psichine liga sergantis žmogus dėl to pasijus tik dar prasciau nei iki tol. Nesuprasto atvirumo pavyzdys – tarkime, depresiją sergančiojo prisipažinimas, kad jis serga ir aplinkinių noras tokį pripažinimą stigmatizuoti kaip „savanaudiškumą”,

„neturėjimo ką veikti”, „vitamino D trūkumo” sąvoką. „Išgyventi vasarą” pateikia daug pavyzdžių, kaip paviršutiniškai kitų akimis kartais gali būti suprantama depresija ir kitos psichinės ligos. Filmo istorijoje vienos iš daugelio depresiją sergančių merginų tėvai, atvykę į dukters palatą, aiškina, kad jai užtektų atostogų, saulės ir pagerti vitaminų, kad jaustųsi geriau, ir bando įtikinti daktarą, kad išrašytą ją iš ligoninės, nes ji ten nepasijuto geriau jau ilgą laiką ir matomai ligoninė 'neveikia'. Šiai merginai jau yra 25 metai ir tėvų sutikimo gulėti palatoje jai nebereikia, tad tėvai nieko nepešę keliauja namo.

Panašių istorijų yra ir mūsų kasdienėje aplinkoje. Nuo mažų problemų, tokių kaip paauglio nesusikalbėjimas su tėvais, iki didelių – apatijos, vengimo, paranojos, nervinių sutrikimų, depresijos ir kitų psichinių ligų. Tad tai filmas, kuris dar kartą primena, kad kalbėtis yra būtina ir tai daryti reikia sistemingai ir nuolat. Režisierė taip pat ragina nepamiršti, kad tik kalbėtis ir dalintis savo psichinių ligų pasveikimo istorijomis kartais gali ir neužtekti, kad dažnai mums reikia vilties ir vienas kito, kad nesijaustume vieniši, kurtume ryšį. Kartais neužtenka būti žinomam, „praeiti“ depresijos etapą ir dalintis įrašais socialinėse medijose, kad „vieną rytą atsibudus tiesiog jau jaučiausi geriau“, nepadeda ir tokie „padėsinimai“ kaip „susiimk“, „nevaidink“, „būna ir blogiau“ ir t.t., jie sergantįjį gali priversti pasijusti tik dar bejėgiškiau, juk jam neišeina „tiesiog susiimti“, atrodo, stengiasi, o liga nepraeina jau trejus metus...

Tad „Išgyventi vasarą” kelia drąsos tostą už tuos, kurie serga, už jų artimuosius, už draugus ir už tai, kad kuo mažiau būtų tų, kurie nesupranta ir smerkia. Už gražią, padedančią ir mylinčią Lietuvą. □

Stoties skaitykla

Atkelta iš 5 psl.



Fizinio nustekenimo išpūdį stiprino „dvasinė dimensija“, iš sovietmečio paveldėjusi bomžystės įvardijimą (koks apšėpėlis vidury baltos dienos nusvirduliuodavo savais keliais...) Gal apkalbu, gal neteisi – tai buvo subjektyvus išpūdis, po metų kitų mano globotinės šeimai kitur išsikėlus, jo nebesistengiau tikrinti.

Kai po kelerių metų pertraukos iš artimų žmonių sulaukiau pakvietimo į įkurtuves Naujininkuose, pirmiausia sukrebždėjo nerimastis: kaip jie ten, tame apleisties pakrašty... Bet man buvo padiktuotas kitas maršrutas – ne tas magistralinis, link oro uosto vedas: turinti pasiekti Stotį, pereiti virš bėgių vedantį tiltelį, ten mane pasitiksia...

Kai, man šią užduotį įveikus, kilome gatvele, kur tarp mūrinių daugiabučių pramaišiu išiterpdavo medinės sodybėlės – jei ne kaimą, tai provincijos miestelių primenančios, džiugiai stebėjau: tai kiti Naujininkai! Ir čia krito į akis, jog vienur kitur tvarkingos šeimininkų rankos pritrūka, bet vis tiek toji miesto-kaimo simbiozė dvelkė romantika! „Įkurtuvių“ kavą gėrėme mūrinio daugiabučio (visai simpatiško) balkone, o priešais regėjome – kaip rajono saugumo garantą – „Lietuvių namų“ bendrabutį (juk „Lietuvių namais“ vadina mokykloje daugiausia mokosi iš užsienių sugrįžusieji lietuvių vaikais)...



Stoties rajono rašytojai dalijosi savo išpūdžiais apie Naujininkus. Štai: esanti gana draugiška ir veikli bendruomenė, apgynusi norėtą uždaryti „Dzūkų“ – mat Dzūkų gatvėje – biblioteką, kurioje dabar ir dirbanti viena iš renginio dalyvių – Jaspontytė (pasisakė Burokas, droviai pridūres, kad jiedu į šią visuomeninę veiklą dar neįsijungę); nesą kavinės, kurioje – kaip įprasta „pagrindiniame“ Vilniuje – nueitum padirbėti su *laptopu* (pasiguodė Sara Poisson, kartu išsakiusi nuogastavimą: ar Vilniaus urbanizacijos ir modernizacijos planai nesuniveliuos šio sostinės pakraščio, o nesinorėtų...) Knygų dovanojimas, tariant keletą rekomendacinių žodelių, savos kūrybos paskaitymas, ne *genius loci* pristatymas buvo pagrindinis šio renginio tikslas, bet pamintijau: būtų buvę smagu ekrane regėti ir nuotraukėlių – Naujininkų naujakurių atrastų, pamėgtų vietelių, gal ir piktžaidžių...



Renginio dalyviai (iš dešinės): Giedra Radvilavičiūtė, Aušra Kaziliūnaitė, Marius Burokas, Jurgita Jaspontytė ir Sara Poisson.

Naujininkų – tų, užstočio, „kairiojo kranto“ – nostalgijai sukirbėjus, sumaniau po poros dienų, šeštadienio priešpietį, juose paturistauti – be jokio konkretaus tikslo, lankytinų namų ten nebeturiu.

Perėjusi geležinkelio tiltu, kildama viena iš kelių paralelių gatvelių, vėl patyriau tą skirtingo lipdinio išpūdį: ir sovietiniai daugiabučiai, ir naujųjų laikų daugiaaukščiai, ir medinių sodybėlių inkliuzai – gaila, neretai šabakštynų gožiami, tad negali vien entuziastingai gėrėtis... Vis dėlto romantiškoji aura gaubė būtent tuos medinukus, ne moderniuosius daugiaaukščius. Ir taip parūpo, kad šie mediniai „senų laikų relikantai“ būtų išsaugoti – ne vien dėl retrogradiškų sentimentų, bet ir dėl „turistinės strategijos“... Ko gero, svarbiausia būtų ne atrakcija atvykėliams iš užsienio – mums patiems, ar iš prabangių, ar iš nykiai unifikuotų urbanistinių getų atkakusiems, bent akies kraštelio žvilgtelti į praeitin nugrimztantį gyvenimo būdą, jo materialiąją išraišką, gal ir ilgesio dilgtelejimą pajusti... Štai naujininkiečiai išsaugoję – net dailiai nudažę – šalia gatvės įrengtą vandens pompą (ne taip svarbu, ar veikiančią – ir kaip muziejinis eksponatas be galo vertingą)...

Grįžusi turėjau progos susivokti: bene tas iš už pastatų kyšojęs cerkvikės kupolas, iki kurio neprisibroviau (mat kelią užkirto kažkurios institucijos rakinami vartai) – tai Vilniaus Švč. Dievo Motinos Užtarėjos sentikių cerkvė? Gaila, kad ne prieš išvyką atsiverčiau kruopščiai visų krikščioniškų atšakų „stoteles“ Vilniuje suregistravusios Irenos Vaišvilaitės leidinį (žinoma, jau ir anksčiau skaitytą): „Dėl sudėtingos sentikių istorijos Vilniuje šios bendruomenės maldos namai pradėti statyti vėlai, tik XIX a., ir galėjo atsirasti tik kapinėse. Norint prisiliesti prie medžiaginio ir dvasinio sentikių paveldo Vilniuje, teks keliauti į Naujininkų rajoną. Čia, Sentikių kapinėse, stovi ir jų maldos namai.“* Būčiau numaniusi, kad už plytinių mūrų kyšo ne šiaip cerkvukė, o sentikių maldos namai, netgi kapinačių apsupti – tikrai būčiau sukusi lankstus, kiek beprisireiktų! Beje, buvo proga nusistebėti, kad stoties poetų prakalbose apie gyvenimo Naujininkuose ypatumus ši egzotiška detalė neįsiterpė...

* Irena Vaišvilaitė. Pasivaikščiojimai po krikščionišką Vilnių. – Vilnius: Baltos lankos. – 2017, p. 312

Kultūros kronika



Kovo 28 d. viename svarbiausių Europos šiuolaikinės muzikos festivalių „MaerzMusik“ Berlyne buvo atliktas šio festivalio užsakymu sukurtas naujas kompozitorės Justės Janulytės kūrinys vargonams ir orkestrui „Ar tai buvo gulbė?“ („Was there a Swan?“). Koncerte taip pat skambėjo amerikiečių kompozitorės Ashley Fure ir austrų menininkės Olgos Neuwirth kūriniai. Prieš renginį publika turėjo galimybę dalyvauti pokalbyje su kompozitorėmis Ashley Fure ir Juste Janulyte.



Kovo 27d. Bronkso meno muziejuje (The Bronx Museum of the Arts) New Yorke atidarytoje grupinėje parodoje „Useless: Machines for Dreaming, Thinking, and Seeing“ pristatomi net šeši lietuvių menininko Algio Griškevičiaus kūriniai. Šioje parodoje pristatomos A. Griškevičiaus fotografijos sukurtos skirtingais metais ir priklauso keliems ciklams: „Mikališkių stebuklai“ ir „Cirkas“. Parodos lankytojai smalsiai apžiūrino A. Griškevičiaus fotografijas ir niekaip negalėjo patikėti, kad tai nėra montažas. Tad kam smalsu pamatyti, kaip buvo kuriamos fotografijos, galima pažiūrėti videofilmus A. Griškevičiaus tinklalapio www.algis.lt rubrikoje „Naujienos“.



Kovo 22 d. Kijevo „PinchukArtCentre“ paskelbė „Future Generation Art Prize“ konkurso laimėtojus. Pagrindinio prizo laimėtoja tapo vizualinių menų atstovė, filmų kūrėja Emilija Škarnulytė (Lietuva). Konkursas „Future Generation Art Prize“ organizuojamas kas dveji metai, juo siekiama atrasti ir įvertinti jaunosios kartos kūrėjus bei suteikti jiems ilgalaikę paramą. Apdovanojimą 2009 m. įsteigė Viktoro Pinčuko fondas (Victor Pinchuk Foundation). Per savo gyvavimo laikotarpį šis apdovanojimas suteikė galimybę daugiau nei 80 menininkų išplėtoti jų kūrybines idėjas arba sukurti naujus darbus. Pagrindinis prizas sudaro 100 000 JAV dol., iš kurių 40 000 menininkas privalo investuoti į savo kūrybinę veiklą.